

UNIVERSITAS HISTORIA

TANULMÁNYOK A 70 ÉVES SZÖGI LÁSZLÓ TISZTELETÉRE

MAGYAR LEVÉLTÁROSOK EGYESÜLETE

2018

Greg Korte

UNIVERSITAS - HISTORIA

TANULMÁNYOK A 70 ÉVES SZÖGI LÁSZLÓ TISZTELETÉRE

Szerkesztette:
Draskóczy István, Varga Júlia, Zsidi Vilmos

A szerkesztésben részt vett:
Hős János és Kmety Adrien

Technikai szerkesztő:
Toma Katalin

Magyar Levéltárosok Egyesülete
Budapest, 2018

Magyar Levéltárosok Egyesülete kiadványai 16.

A kiadvány megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Felsőoktatási
Levéltári Szövetség támogatta

Készült az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, valamint az MTA-ELTE
Egyetemtörténeti Kutatócsoport közreműködésével

A borítón: Hartmann Schedel: Liber Chronicarum, Padova (részlet)
(ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár)

Tördelő szerkesztő: Varga Júlia
Az ünnepelt fényképét készítette Zsidi Vilmos, Újvidéken
A borítót tervezte: Acsai János

Kiadja a Magyar Levéltárosok Egyesülete
www.archivportal.hu/hu/magyar-leveltarosok-egyesulete
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István

ISBN 978-615-5622-01-4

A nyomdai munkálatokat az EPC Nyomda, Budaörs végezte
Felelős vezető: Mészáros László

© Szerzők, 2018
© Szerkesztők 2018

Minden jog fenntartva
Printed in Hungary

TARTALOM

TABULA GRATULATORIA	9
Köszöntő (Kenyeres István)	13
Derű, optimizmus, bölcsesség...(Kálóczi Katalin köszönti Szögi Lászlót nyugdíjba vonulása alkalmából, 2013. július 16-án)	18
Levéltárak és egyetemtörténetek – interjú Szögi Lászlóval (Készítette: Vér Eszter Virág)	20
OKTATÁSTÖRTÉNET	
1. Középkor és kora újkor	
● Bilkei Irén: A wittenbergi protestáns egyetem 16. századi zalai hallgatóinak társadalmi háttere. <i>The Social Background of the 16th-Century Students from Zala County of the Protestant Wittenberg University</i>	31
● Bozay Réka: Utrechti pénzforrások: Anna Everwijn hagyatéka az egyetemen. <i>Financial resources at the University of Utrecht: The foundation of Miss Anna Everwijn</i>	39
● Haraszti Szabó Péter: Primus inter pares? A prágai egyetem helye a magyar diákok régió belüli peregrinációjában. <i>Primus inter pares? The Place of the Prague University in the Intraregional Peregrination of Hungarian Students</i>	53
● Heilau Zsuzsanna: A kassai jezsuita egyetem és hallgatósága. <i>The Jesuit University of Kassa (Košice) and its Students</i>	67
● Kelényi Borbála: Magyarországi diákok mindennapjai a középkori Krakkói Egyetemen. <i>Everyday Life of Students from the Hungarian Kingdom at the Medieval University of Kraków</i>	81
● Robert Offner: Milyen egyetemeket látogattak az erdélyi és magyarországi orvostanhallgatók, illetve azok közép-európai kollégái a 16. században? <i>Which Universities did the Transylvanian and Hungarian Medical Students, and their Central European Colleagues, Attend in the 16th Century?</i>	105
● Simon Katalin: Az alsófokú oktatás színhelyei Budán a 18. század végétől a 19. század közepéig. <i>Places of primary education in Buda from the end of the 18th century until the middle of the 19th century</i>	121
● Tar Attila Szilárd: A Göttingeni Egyetem hatása Magyarországon. <i>The influence of the University of Göttingen in Hungary</i>	133

- Tóth Krisztina: Esztergom megyei diákok egyetemjárása a késő középkorban. *The University Studies of Students from Esztergom County in the Late Middle Ages* 143

2. 19–20. század

- Batalka Krisztina: A műegyetemi hadikórház (1914–1918). *The Military Hospital of the Technical University (1914–1918)* 153
- Borsodi Csaba: Forradalmi bizottságok, munkástanács az ELTE-n. *Revolutionary Committees and the Workers' Council at Eötvös Loránd University (ELTE) in 1956* 165
- Durovics Alex: A Pozsonyi Líceum hallgatói a 19. század első felében. *Students of the Lyceum in Pozsony (Bratislava) in the First Half of the 19th Century* 179
- Gazda István: Fizika tankönyvek, műszaki és népszerűsítő fizikák Magyarországon a reformkorban és az abszolutizmus időszakában (1825–1860). *Physics Coursebooks, Technical and Popularizing Physics in Hungary in the Reform Era and in the Age of Absolutism (1825–1860)* 197
- Héjja Julianna Erika: A közigazgatási tisztviselőkkel szemben támogatott képzési és képesítési előírások 19. századi történetéből. *Education and Qualification Requirements of Public Servants from the History of the 19th Century* 217
- Juhász Réka Ibolya: Bihar megyei diákok a Nagyváradi Királyi Jogakadémiaán 1801 és 1830 között. *Students from Bihar County at the Royal Law Academy of Nagyváradi (Oradea) between 1801 and 1830* 227
- Kapronczay Károly: Lengyel „földalatti” hazai és emigrációs iskolák a második világháború éveiben. *Polish “Underground” Domestic and Emigrational Schools during World World II* 241
- Karády Viktor: Egy nagy kutatás margójára. Nemesek, keresztények, zsidók a peregrinus diákságban (1850–1918). *On a Major Research: Aristocrats, Christians, and Jews among Peregrine Students (1850–1918)* 253
- Kelemen Elemér: A középiskolai tanárképzés hazai változásainak jogszabályi háttere (1777–2010). *The Legal Background of the Changes in Secondary Teacher Education in Hungary (1777–2010)* 267
- Kiss Márton: A gondnoki intézmény kialakulása a Magyar királyi József Műegyetemen. *The Development of the Wardenship at the Hungarian Royal Joseph Technical University* 283
- Kissné Bognár Krisztina: A zeneakadémia működése és hallgatói (1875–1919). *The Operation and the Students of the Music Academy 1875–1919* 293

- Lengvári István: Az Erzsébet Tudományegyetem oktatói. Kutatási lehetőségek egy új adatbázis kapcsán. *Professors of the Pécs Erzsébet University. Research possibilities based on a new database* 303
- Mészáros Andor: A cseh tartományok iskoláinak magyarországi diákjai a 19. században. *Students from Hungary at Schools in Bohemian Provinces in the 19th Century* 309
- Molnár László: A Testnevelési Főiskola 1956-ban. *The University of Physical Education in 1956* 317
- Mózessy Gergely: Az újkori Székesfehérvár első felsőoktatási intézménye. *The First Higher Education Institution of the Modern Period in Székesfehérvár* 337
- Osváth Zsolt: „...Okleveles Kertésznek elismerjük és valljuk..” Okályi Iván műkertész képező oklevele. *Iván Okályi's Horticulturist Certificate* 351
- Patyi Gábor: Visszatérés az eredethez: a szakmai tanárképzés megújulásának történeti előzményei az 1930-as években. *Back to the Origins: the Historical Background of the Reform of the Vocational Teacher Education in the 1930s* 369
- Pál-Antal Sándor: Jogakadémia Marosvásárhelyen. *The Law Academy in Marosvásárhely (Târgu-Mureş)* 379
- Sasfi Csaba: Érdemelv és mobilitás – ígérvények és esélyek. Az iskolázás egy történeti modellje. *Merit Principle and Mobility: Promissory Notes and Chances. A Historical Model of Education.* 391
- Sigmirean, Cornel: The Catholic Network: Romanian Students from Transylvania at European Universities. *Katolikus hálózat – Erdélyi román diákok az európai egyetemeken* 399
- Tilcsik György: Adatok a Felsőlövői Evangélikus Tanítóképző Intézet Elemi Mintaiskolájának 1848 előtti működéséhez. Az iskola 1847 februárjában kiadott tájékoztatója. *Information about the Pre-1848 Operation of the Primary Model School of the Evangelical Educational Institute in Felsőlövő. Information Booklet Issued by the School in February 1847* 415
- Török József: A Hittudományi Kar a budapesti egyetemen 1870–1950. *The Faculty of Theology at the Budapest University 1870–1950* 439
- V. Molnár László: Keresztúri Ferenc, a Moszkvai Egyetem orvosprofesszora és dékánja. *Ferenc Keresztúri, Professor of Medicine and Dean of the Moscow University* 447
- Vajda Tamás: Egyetemi órai jegyzetek a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban (1872–1919). *Notes from University Lectures in the Academic Library of* 459

Kolozsvár (1872–1919)

- Varga Júlia: Politikai küzdelmek a századfordulón a budapesti Egyetemi Körben (1888–1899). *Political Struggles at the Turn of the Century in the University Circle of Budapest 1888–1898* 475
- Zsidi Vilmos: A Keleti Múzeum. *The Oriental Museum* 489

TÖRTÉNELEM SEGÉDTUDOMÁNYAI

- Bernád Rita: A lovagkirály egyházi pecséteken – Szent László ábrázolása a romániai katolikus plébániák pecsétjein. *THE KNIGHT-KING ON ECCLESIASTICAL SEALS. The Representation of Saint Ladislaus on Romanian Catholic Parish Seals* 495
  - Bertényi Iván: Az Egyetemi Könyvtár Dante-kódexének heraldikai problémái. *The Heraldical Problems of the Dante Codex of the University Library* 525
  - Draskóczy István: A Mátyás-kor erdélyi sókamaraispánjai a kincstári reform után. *The Transylvanian Salt Chamber Bailiffs of the Era of Matthias Corvinus after the Treasury Reform* 541
  - Fazekas István: Egy 16. század közepi kancelláriai formuláriumos könyv tanúságai. *The Testimony of a Mid-16th-Century Chancellery Formulary Book* 551
  - Monok István: A könyvtár múzeuma, vagy a múzeum könyvtára? Egy közép-európai történet magyar példákkal. *The Museum of the Library or the Library of the Museum? A Central European History with Hungarian Examples* 567
  - Reisz T. Csaba: Szép(ligeti) kis história. *A Little Story from Szépliget* 577
  - Ujváry Gábor: Hóman Bálint 1918–1919-ben. *Bálint Hóman in 1918–1919* 589
  - Vörös Boldizsár: A pöröly lecsapott. Karikatúrák a Magyarországi Tanácsköztársaságban. „*The Sledgehammer Stroke*” *Caricatures in the Soviet Republic of Hungary* 603
  - Zsoldos Attila: A gyűlések rendje. *The Agenda of the Assemblies* 615
- Szögi László szakirodalmi munkássága 1973–2018 – összeállította Kiss Márton 627
- Képmelléklet 669

TABULA GRATULATORIA

Á. Varga László	Erdész Ádám
Acsai János	Erdmann Gyula
Bak Borbála	Érszegi Géza
Bakos István	Farkas Gábor Farkas
Bakonyi Ferencné	Farkas Gyöngyi
Baloghné Medvegy Teréz	Fésűs László
Baráth Magdolna	Fodor István
Barta János	Font Márta
Beke Margit	Fonyó Istvánné
Bella Katalin	Földváriné Kocsis Luca
ifj. Bertényi Iván	Frank Tibor
Berzeviczy Klára	Gecsényi Lajos
Bitskey István	Gecsényi Patrícia
Blaskóné Majkó Katalin	Géra Eleonóra
Blazovich László	Gorjanac Radojka
Bonhardt Attila	Grófová, Maria
Borhy László	Gyarmati György
Bubnó Hedvig	H. Németh István
Buza János	Hajdú Ágnes
Czenzthe Miklós	Halász Imre
Čierna, Lubica	Hardy Titusz
Csáder Vilmos	Hegedűs András
Császtvay Tünde	Hermann István
Cseh Gergő Bendegúz	Hermann Róbert
Csepregi Zoltán	Hiller István
Cserey Lászlóné	Horn Ildikó
Csikány Tamás	Horváth Erzsébet
Csombor Erzsébet	Hörcsik Richárd
Csukovics Enikő	Hudecz Ferenc
Dárday Ágnes	Hudi József
Dezső Tamás	Izsák Lajos
Dominkovits Péter	Jakubinyi György
Dominkovitsné Szakács Anita	Janka György
Dubniczky Zsolt	Kalmár János
Egey Tibor	Kardos József
Emódi András	Kádár Zsófia
Emőkey István	Kálnoki-Gyöngyössy Márton

Keresztes Veronika	Németh Ildikó
Kiss Domokos	Németh István
Kiss Gábor	Németh József
Kiss Gy. Csaba	Novák Veronika
Kiss József Mihály	Oborni Teréz
Kiss Mártonné Zeley Éva	Ondrikné Szászi Éva
Klaniczay Gábor	Orbán Éva
Klinghammer István	Ortutayné Léces Melinda
Koltai András	Pál Zoltán
Kónya Péter	Pálfy Géza
Koósné Török Erzsébet	Pandula Attila
Korzenszky Richárd	Papp Kornél
Kósa László	Péntekné Unghváry Mária
Kóta Péter	Petri Edit
Kovács Éva	Pók Attila
Kozáry Andrea	Poór János
Kozma Béla	Poszler Györgyi
Körmendi Tamás	Potyó Ferenc
Kövér György	Pőr Csilla
Kreutzer Andrea	Puskás-Paulik Ágnes
Küsmödi Attila	Rácz György
Ladányi Andor	Ravasz István
Lajkó Istvánné	Ress Imre
Lakatos Adél	Rózsa György
Lakatos Andor	Rutkai Éva
Lakos Ágnes	Rüsz-Fogarasi Enikő
Lászayné Martos Ida	Sági Éva
Lengyel Tünde	Sárközi Gabriella
Lenkefi Ferenc	Sárközi János
Liszkay Béla	Sarusi-Kiss Béla
Liszkayné Pál Márta	Schmelcer-Pohánka Éva
Lobmayer Ágnes M. Judit	Simon Katalin
Magasházyne Székesvári Ildikó	Simon Zsolt
Megyeriné Viola Andrea	Sipos András
Mezey Barna	Sipos Gábor
Mikó Zsuzsanna	Solymosi László
Molnár Antal	Sonkoly Gábor
Mudrák József	Soós István
Muszka Erzsébet	Sölch Miklós
Mühlberger Kurt	Szabadi István
Nagy Balázs	Szabó Csaba
Nagy László	Szabó Miklós

Szabóné Szávay Judit
Szakály Sándor
Szávai Ferenc
Székely Hunor
Szemerey Rita
Szemkeő Endre
Szende László
Szendi Attila
Szigetváry Éva
Szóts Zoltán Oszkár
Takács Edit
Toma Katalin

Tornay Krisztina
Tömördi Viktor
Tringli István
Tyekvicska Árpád
Várszegi Asztrik
Vásárhelyi Anzelm
Vékás Lajos
Vér Eszter Virág
Vezensenyi Péter
Virágos Márta
Vonyó József
Zalainé Kovács Éva

Haraszti Szabó Péter

***Primus inter pares? A prágai egyetem helye a magyar diákok
régió belüli peregrinációjában****

A 21. századi tudományos életben és az oktatási szférában előre meghatározott szempontok alapján rangsorolják a felsőoktatási intézményeket, amelyek közé többek között a hallgatói létszám, az oktatók tudományos teljesítménye, vagy az intézmények kutatóinak, hallgatóinak publikációs tevékenysége tartozik. A középkori egyetemek esetében mindezt szinte lehetetlen megvizsgálni, noha egy szempont alapján mégis kísérletet tehetünk erre, még hozzá a legilletékesebbek, a hallgatók segítségével, azt elemezve, hogy a diákok mely egyetemen kívántak tanulni.

A prágai egyetem kapcsán azonban a rossz forrásadottságok ezt is rendkívül megnehezítik.¹ Nem véletlen, hogy mindössze maroknyian tettek kísérletet arra, hogy meghatározzák a cseh fővárosban a középkorban tanult magyar hallgatók feltehető létszámát. Közülük is kiemelkedik Szögi László, aki František Šmahel kutatásai nyomán mintegy ezer magyar diákkal számolt Prágában a középkorban.² Jelen tanulmány azt a kérdést vizsgálja, hogy a három közép-európai egyetemnek (Prága, Bécs és Krakkó) milyen súlya lehetett a magyarországi hallgatók régió belüli peregrinációjában.

---

* A cikk megjelenését az MTA–ELTE Egyetemtörténeti kutatócsoport támogatta (213TKI738).

¹ *Haraszti Szabó Péter*: Magyarországi diákok a Prágai Egyetemen a középkorban. In: *Haraszti Szabó Péter – Kelényi Borbála – Szögi László*: Magyarországi diákok a Prágai és a Krakkói Egyetemeken. 1348–1525. I. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 2.) Bp. 2016. Lásd Kelényi Borbála tanulmánya 2. lábjegyzetét; Vö. *Szögi László*: Az egyetem nélküli ország egyetemistái Mohács előtt. A középkori Magyarország peregrinuszai. Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 14–15. (2011) 16–17.

² Szögi László öt az egyhez aránnyal számolt az összlétszám és a promoveáltak között. *Szögi L.*: Az egyetem nélküli ország i. m. 18.

Forrásadottságok és lehetőségek

A prágai, bécsi és a krakkói egyetemek forrásadottságai nagyban eltérnek egymástól, így a vizsgálatok megkezdése előtt fontos leszögezni, hogy az összehasonlítás alapját képező források mit tesznek lehetővé számunkra. Mivel Prágából csak a szabad művészeti kar dékáni könyve (vagyis a fokozatszerzéseket és a vizsgákat is tartalmazó könyv) maradt fent 1365-től kezdve, amin felül csupán a jogi egyetem hasonlóan töredékes iratai tanulmányozhatóak 1372-től, ezért Prága tekintetében erre a két karra tehetünk megfigyeléseket.

Bécsből ezzel szemben fennmaradt nem csak a *natio Hungarica* anyakönyve, de a főmatrikula, továbbá mind a négy fakultás iratainak jelentős része, a jogászok anyakönyve például 1402-vel veszi kezdetét, míg a szabad művészeti kar anyagai, noha 1377-től vannak folyamatos adatsoraink, az *Acta Facultatis Artium* kötetében, elsősorban szintén a vizsgákra vonatkozó forrásanyag csak 1385-től került lejegyzésre.³

Krakkóban, bár az egyetemet már 1364-ben megalapították, az oktatás valójában csak az 1399/1400-as újjáalapítás után kezdődött, s a források is ettől a tanévtől folyamatosak. Mindazonáltal sajnos csak a szabad művészeti fakultás iratai maradtak fenn, s így csak ezek mérvadóak jelen kutatás szempontjából, noha a 15. század közepétől már több egyéb forrás is segíti a Krakóba irányuló magyar peregrináció jobb megértését.⁴ A régió egyetemeinek komparatív vizsgálata tehát a szabad művészeti és a jogi oktatásra összpontosulhat. Előbbi esetében az időhatárok 1385–1420, utóbbinál pedig 1402–1420 közé esnek.

Bécsben a főmatrikula és a magyar nemzet anyakönyve teljes hallgatói névsorokat tartalmaz, amellyel könnyű összevetni a vizsgára bocsátott és fokozatot szerzett hallgatók listáját a vizsgált időkeretek között.⁵ Nyilvánvalóan különbséget lehetne tenni a vizsgáig csupán eljutó, illetve az azt sikerrel is teljesítő hallgatók között, ám ez jelen vizsgálat szempontjából nem lenne célszerű. A prágai *Liber Decanorum* és a bécsi *Acta Facultatis Artium* felépítése és tartalma között meglepő a hasonlóság (bár a bécsi dokumentumban több jogi eset és kérvény olvasható), ráadásul nem érdemes egy még kisebb csoportra leszűkíteni a vizsgálatokat, hiszen így körülményesebb módon lehetne a felte-

---

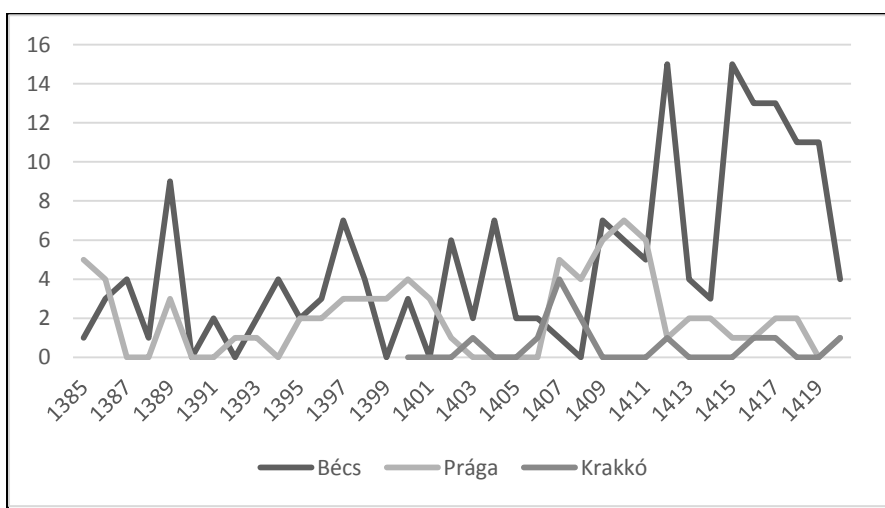
³ Az egyetem középkori forrásadottságaira lásd *Paul Uiblein: Zur Quellenlage der Wiener Universität*. In: *Die Universität Wien im Mittelalter. Beiträge und Forschungen von Paul Uiblein. Kurt Mühlberger, Karl Kadletz*. Wien 1999. 539–545.

⁴ *Kelényi Borbála: Magyarországi diákok Krakkóban a középkorban*. In: *Haraszi Szabó Péter – Kelényi Borbála – Szógi László: Magyarországi diákok a Prágai és a Krakkói Egyetemeken*. I. Bp. 2016. 43–44.

⁵ A Bécsben vizsgára bocsátott magyarországi diákokra a legújabb kimutatást, a jelenleg is vizsgált időkereten túl lásd *Kelényi Borbála: A Bécsi egyetem magyarországi diákjai a középkorban*. *Per Aspera Ad Astra* 4. (2017) 134–149.

hető összlétszámot megkapni. Természetesen tisztában vagyunk vele, hogy a bécsi és a prágai fokozatszerzések nem feltétlenül lehettek teljesen azonosak, de az összehasonlításához más eszköz jelenleg nem áll rendelkezésünkre. Prágában ráadásul több olyan hallgatót is ismerünk, akiknek a magyarországi származása egyelőre kérdéses. Mivel tehát a vizsgára bocsátott és/vagy graduált diákok számát is csak hozzávetőlegesen lehet ebből a tényből következően megadni (73–101 közötti vizsgára bocsátás 1385–1420 között az *artes* fakultáson), így a teljes létszámot sem lehet pontosan megállapítani. A cseh kutatások fényében annyit tudunk még, hogy a magyar diákok a cseh akadémiai nemzet mintegy 1/3 részét tették ki.⁶

1. diagram. Vizsgák és graduálás a három nagy egyetemen Kelet-Közép-Európában

A hallgatói létszámot különböző tényezők befolyásolhatták. Egyrészt az egyes intézmények iránti hallgatói érdeklődést az egyetemek belső életét érintő ügyek, de akár a magyar bel- és külpolitika is befolyásolhatta, nem beszélve arról, hogy a diákok milyen képességek birtokában érkeztek az univerzitásokra. Bécsben például az 1389. évben vizsgázók között találunk nem egy olyan diákot, aki még 1385-ben iratkozott be,⁷ noha Tonk Sándor kutatásai szerint a

⁶ Hana Vaclavni: Počet graduovaných a negraduovaných studentů na pražské artistické fakultě v letech 1367–1398 a jejich rozdělení podle původu do univerzitních národů. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 17. (1977) 23–24.

⁷ Pl. Jacobus Lupi de Septemcastris: *Tűskés Anna: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen*. Budapest 2008. 51. Vö. *Acta Facultatis Artium Universitatis Vindobonensis* I–II.

baccalaureatus megszerzése mintegy 2 évet kellett volna, hogy igénybe vegyen.⁸ Mindezek ellenére az összlétszám meghatározása nem lehetetlen vállalkozás, hiszen az iménti bécsi adatok is mindössze az egyes tanévek eltérő létszámára szolgálnak bizonyítékkul. Ráadásul a vizsgálat azt a lehetőséget is magában rejti, hogy a két egyetem látogatottságára hatással bíró tényezőket is megfigyelhetjük, akár belső, akár külső tényezőkről van szó.

A vizsgázók számára ható tényezők

A diagram a vizsgázottak számát mutatja a három egyetemen évenkénti bontásban. Ebből kiolvasható, hogy a bécsi diákok az 1380-as évek második felében megelőzték a prágaiakat, de az arányok ezután drasztikusan csökkentek, és szinte csak egy évtizeddel később közelítették meg ismét ezt a szintet. A 14. század nyolcvanas éveinek adatai a két egyetem közötti viszonyról mindennél világosabban beszélnek. 1385 után Prágában látványos csökkenés tapasztalható a vizsgára bocsátott magyar diákok között, míg Bécsben ezzel szemben ekkor mutatható ki az első jelentősebb létszámemelkedés. Mindez azzal a ténnyel együtt, hogy az évtized hátralévő részében Prága stagnált, arra mutat, hogy a jelenségért a cseh egyetemen kibontakozó belső válság tehető felelőssé, amelynek következményeként a német diákok egy jelentős része elhagyta Prágát és az újonnan alapított heidelbergi, valamint kölni egyetemekre és Bécsbe távozott.⁹ Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a bécsi *universitas* épp ekkor szerezte meg a jogot a teológiai fakultás felállítására,¹⁰ amely az osztrák egyetemet immár jelentős versenytársá tette Prága számára a régióban, hiszen addig csak Csehországban lehetett egyetemi szinten teológiát tanulni.

Az 1390-es évek elején mindkét egyetemen tapasztalható visszaesést valószínűleg a Magyarországon, az előző évtized közepén kibontakozó belpolitikai válság okozta. Mint az közismert, az 1380-as évek közepén Zsigmondnak távoznia kellett az országból egy időre Erzsébet királyné térnyerése és francia orientációjú pártja megerősödése miatt.¹¹ Az 1390-es évek második felében,

---

Hrsg. Paul Uiblein. Graz–Köln 1968 I. (a továbbiakban: AFA) 30.; Nicolaus Jacobi de Agria: *Tűskés A.*: Magyarországi i. m. 52. Vö. AFA I. 5, 35; Martinus de Posonia: *Tűskés A.*: Magyarországi i. m. 51. Vö. AFA I. 37–38.; Valentinus de Corona: *Tűskés A.*: Magyarországi i. m. 53. Vö. AFA I. 37–38.; Vö. *Kelényi B.*: A Bécsi egyetem i. m. 138, 142.

⁸ *Tonk Sándor*: Erdélyiek egyetemjárása a középkorban. Bukarest 1979. 97.

⁹ *Míchal Svatoš*: The Studium Generale 1347/8–1419. In: A History of Charles University. Ed. Ivana Čornejová – Míchal Svatoš – Petr Svobodný. Prague 2001. 79.

¹⁰ *Tonk S.*: Erdélyiek i. m. 30.

¹¹ *Daniela Dvořáková*: A lovag és királya. Stiborici Stibor és Luxemburgi Zsigmond – Képek és történetek egy középkori magyar nemes életéből. Pozsony 2009. 38–39. Vö. *Engel Pál – C. Tóth Norbert*: Itineraria regum et reginarum (1382–1438). Bp. 2005. 56.

bár mind a két egyetem látogatottsága megnőtt a vizsgák fényében, Bécs átvette a vezetést, ám a századforduló idején, 1399–1401 között ismét Prágában nőtt meg a graduálások száma. Ennek a háttérben valószínűleg egy Bécsset kritikusabban érintő esemény vagy folyamat húzódnak meg, mely egyelőre még nem világos.

A 15. század első évtizedében Bécsben folyamatosan változó, hol nagy kiugrásokat, hogy nagy csökkenéseket mutató létszámváltozást figyelhetünk meg. Ez kezdetben talán azzal függhetett össze, hogy ebben az időben Zsigmond és az osztrák hercegek viszonya több okból kifolyólag is romlani kezdett. Ugyanis Vilmos és IV. Albert hercegek lehetővé tették, hogy a birodalmi rendek egy része által (és többek között Zsigmond hallgatóságos belegevezésével) a császári címtől megfosztott IV. Vencel sikerrel térjen vissza ausztriai fogságából Csehországba, ezzel rendezve az otthoni viszonyokat. Zsigmond a cseh trón megszerzéséről szőtt terveit ezzel egy időre kénytelen volt elhalasztani. Másrészt Vilmos herceg szokatlan politikai lépéssel feleségül vette a néhai II. Károly magyar király lányát, Johannát 1403-ban, amely végleg elmérgesítette a magyar-osztrák viszonyt.¹² Viszont ez még mindig csak a 15. század első évtizedének a bécsi graduálásokban megfigyelhető hektikuságát és az arányok látványos kilengését magyarázná meg. Az 1401. évi visszaesés mögötti okok megtalálása tehát további vizsgálatokat igényel.¹³

Érdemes megfigyelni azt is, ahogy a krakkói egyetem számarányai reflektálnak Bécs vagy Prága kilengéseire. Az 1403. évben mutatható ki az első apró kiugrás a krakkói promóciók számában, éppen akkor, amikor Prágában nem javasoltak vizsgára egy magyart sem, és Bécsben is épp egy lefelé ívelő periódust figyelhetünk meg. Vagyis az említett bécsi történések a századforduló körül Krakóban emelkedést hoztak. Legközelebb 1405 után figyelhető meg hasonló, sőt még jelentősebb emelkedés, amikor a krakkói promóciók már szinte elérték a prágait, midőn Bécsben éppen csökkenőben volt a létszám. Ez azonban csak rövid ideig tartó konjunktúra volt, ugyanis 1407 után jelentősen csökkent a krakkói magyar vizsgázók száma, s Kelényi Borbála kutatásai szerint a következő nagy kiugrás az 1420-as évek közepére tehető, de tartósan magas létszámot csak az 1440-es évektől lehet megfigyelni.¹⁴

Az évtized közepétől azonban Prága vezető szerepe ismét jelentősnek mondható egészen 1411-ig, míg a bécsi egyetem ebben az időben vissza-

---

¹² *Mályusz Elemér*: Zsigmond király uralma Magyarországon. Bp. 1984. 52.

¹³ Noha az ezt megelőző években, így 1399-ben és 1400-ban is ki lehet mutatni a pestis megjelenését a városban, amely talán okozója lehetett a visszaesésnek. *Ulrike Denk*: Die Medizinische Fakultät der Universität Wien im Mittelalter. Von der Gründung der Universität 1365 bis zum Tod Kaiser Maximilians I. 1519. Wien 2014. 165.

¹⁴ *Kelényi B.*: Magyarországi diákok i. m. 63–64.

rult.¹⁵ A Prágában működő egyetemre a végső csapást a cseh reformpárt 1409. évi győzelme, s az ezt követő ún. „Kutna Horai dekrétumok” kiadása mérte. Ebben IV. Vencel az immár több mint fél évszázada érvényben lévő szokástól eltérően az egyetemi ügyekben három szavazatot adott a cseh akadémiai nemzetnek, míg a többi három, a szász, a bajor és a lengyel összesen kaptak egyet.¹⁶ A külföldi diákok elvándorlásának azonban nemcsak az újonnan, éppen a Prágából elvándoroltak által alapított lipcsei egyetem¹⁷ lett a haszonélvezője, hanem a bécsi is, amely ezáltal vált a magyar diákok első számú oktatási célpontjává.

Mint azt láttuk tehát, a prágai és a bécsi egyetemek nagymértékben kötődtek egymáshoz, egymás versenytársai voltak a régióban, így az egyikre ható tényezők kihatással voltak a másikra is. Az 1410-es évek legelejéig hasonló arányokat mutatott fel mindkét intézmény. Bécs csupán ezután kezdett hatalmas emelkedésbe, mind a beiratkozások, mind a promóciók és a graduálások terén. Mivel ezután komoly különbségek figyelhetők meg a vizsgázók száma tekintetében a két egyetem között, ezért az 1408-ig tartó időszak behatóbb vizsgálata tűnik indokoltnak, mert az 1385–1408 közötti arányok a 15. század második évtizedében már nem feltétlenül lennének helytállóak. Az így leszűkített időszakban ennek megfelelően 596 bécsi magyar diákot találunk, akik közül 76-ot javasoltak valamely fokozat megszerzésére. Ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy Bécsben az *artes* kar magyar hallgatóinak mintegy 12%-a jutott el legalább egy vizsgáig 1385–1408 között. Annak érdekében, hogy meghatározhassuk a Prágába beiratkozott magyarországi diákok feltehető teljes létszámát, ez az arány lesz az alap. Ezek után felvetődik a kérdés, hogy vajon milyen következtetéseket lehet levonni a prágai egyetem magyarországi hallgatóinak számára abból, hogy Bécsben a promóciók és graduálások az összlétszám nagyjából 12%-át tették ki, másképpen fogalmazva, hogy van-e összefüggés a vizsgázók száma és az összlétszám között?

A magyar diákság létszáma Bécsben és Prágában

Utóbbi kérdésre a 2. és 3. diagram egyértelműen igen választ ad. Mint az látható, az 1380-as évek első felében beiratkozott diákok arányai megfelelnek

---

¹⁵ Kérdés, hogy ebben Zsigmond politikája és diplomáciája mennyiben játszhatott közre és miért. A bécsi egyetem irataiban mindenesetre olvasható egy érdekes bejegyzés arról 1409. március 12-én, amely szerint vizsgálatot rendeltek el annak a híresztelésnek az ügyében, miszerint Zsigmond visszahívná ország lakosait a városból. AFA I. 310.

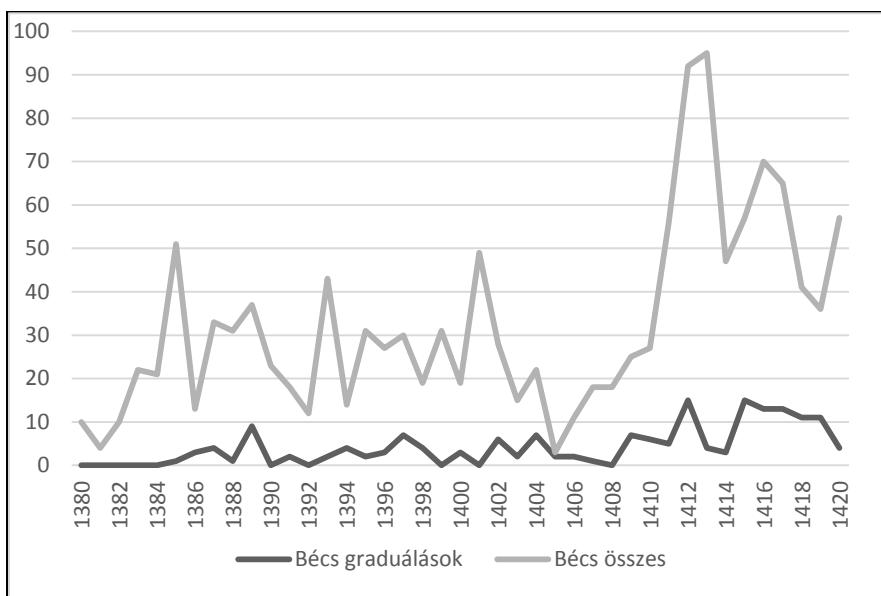
¹⁶ Haraszti Szabó P.: Magyarországi diákok i. m. 19–20.

¹⁷ Enno Bünnz: Die Leipziger Universitätsgründung – Eine Folge des Kuttenger Dekrets. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 49. (2009) 55–56.

az évtized második felében vizsgára bocsátottak arányának Bécsben, s hasonló megfigyeléseket tehetünk több későbbi időszakkal kapcsolatban is. Némiképp igaz ez az 1380-as évek vége felé beiratkozott és az 1390-es évek első felében vizsgázottak esetében, míg összességében a '90-es évek beiratkozásaiban megfigyelhető ingadozások a vizsgákban nem tükröződnek. Ellenben az 1390-es évek végétől kezdve a vizsgált időszak végéig ismét jól megfeleltethetőek egymásnak a beiratkozások és a promóciók. Krakkóban szintén azt tapasztaljuk, hogy az arányok teljesen összecsengenek. A válasz tehát a kérdésre az, hogy a vizsgára bocsátott hallgatók arányai összefüggésben voltak a beiratkozottakéval Bécsben.¹⁸ Ebből következően pedig ugyanezt lehet feltételezni Prágával kapcsolatban is.

2. diagram. Beiratkozások és vizsgák Bécsben

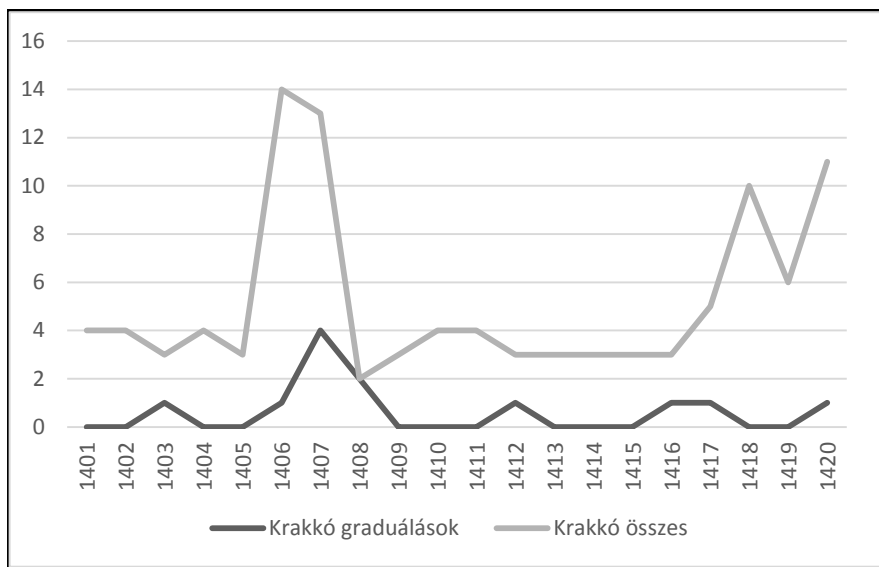

Prágában 1385–1408 között 44 bizonyosan és további 17 kérdéses magyarországi származású diákot promoveáltak vagy vizsgáztattak sikerrel a szabad művészeti fakultáson. Ha a fenti 12%-ot vesszük alapul, akkor mintegy 366 magyarországi diákkal számolhatunk ez alatt a közel két és fél évtized alatt. Ha a kérdéses diákokat is ide számítjuk, akkor az további 141 főt jelent, vagyis összesen 366–507 prágai magyar diákkal számolhatunk a kérdéses időszakban. Ha ennek a középértékét vesszük, akkor az így kapott 436 fő azt

¹⁸ Ugyanerre a következtetésre jutott Bécs kapcsán Kelényi Borbála is. *Kelényi B.: A Bécsi egyetem i. m. 139.*

mutatja, hogy Bécs ezekben az évtizedekben már megelőzte Prágát, noha voltak olyan időszakok, amikor épp ennek a fordítottját lehet kimutatni, azon túl, hogy Prága továbbra is vonzó célpont maradt.

3. diagram. Beiratkozások és vizsgák Krakkóban

A kitűzött cél azonban a feltehető összlétszám meghatározása volt, ennek megfelelően pedig még meg kell kísérelnünk az 1385 előtti, illetve az 1408 utáni időszak arányait is megbecsülni, még ha ez esetben nem is lehet pontos számokat kapni. Előbbi esetében Bécsből ismerjük a beiratkozottak létszámát (164 fő),¹⁹ ám nem ismerjük a promóciók számát. Prágában ezzel szemben tudjuk, hogy 51–71 személyt javasoltak vizsgára, de hiányzik az összlétszám. Ez mindenesetre abból a szempontból rendkívül érdekes adat, hogy a Prágában promoveáltak száma közel a felét teszi ki a Bécsben beiratkozottakénak. Ebből pedig egyenesen következik, hogy a prágai magyar diákok létszáma minden bizonnyal meghaladta a bécsiekét ekkoriban. Noha a korábban használt 12%-os arány erre az időszakra valószínűleg nem helytálló, ha mégis ezzel számolunk, akkor 1385 előtt, a prágai egyetem fénykorában további 425–591 (közéérték: 508) magyar hallgatóval kellene számolnunk. Pontos számot sajnos nem lehet tehát mondani, az azonban biztosnak tűnik, hogy Prágában a kezdetektől 1409-ig több magyar diák tanulhatott, mint Bécsben.

¹⁹ Köszönöm Kelényi Borbálának, hogy kéziratban lévő adatait a rendelkezésemre bocsátotta.

A Kutna Hora-i dekrétumok utáni időszakban 1420-ig 31 bizonyosan magyar diákot találtak alkalmasnak a vizsgák letételére Prágában és további öt kérdéses származásút. Bécsben ezzel szemben hatalmas a növekedés. Ezen egyetlen évtized alatti létszám (643) meghaladja az azt megelőző közel fél évszázad beiratkozottainak a számát. Ez a 104 promócióval együtt azt is jelenti, hogy ebben az időben a bécsi magyar *artes* hallgatóknak a 16%-a jutott el a vizsgákig. Így az előző évtized (1400–1409 közötti időszakot értve alatta) 208 bécsi beiratkozása és a promóciók száma is megháromszorozódott. Ellenben az bizonyos, hogy Prágában ekkor már jelentősen kisebb létszámú magyar diákcsoport tanulhatott. Valószínű, hogy a bécsi magyar diáklétszám növekedésével egyenes arányban csökkent a prágaiak létszáma, figyelembe véve a két egyetem korábbi számainak összezsengését. A források fényében a hanyatlás mindenesetre látványos volt. Ha azt vesszük alapul, hogy a vizsgára bocsátottak között az első jelentős létszámbeli csökkenés 1412-ben figyelhető meg, akkor a vizsgált időszakból fennmaradó nyolc évet tekinthetjük egy vizsgálható periódusnak. Ilyen nyolcéves periódusokat nézve pedig, 1412–1420 között 12 biztos és 3 bizonytalan származású diákot lehet kimutatni. A megelőző nyolcéves időszakból, 1404–1411 között viszont ezek a számok 28 és 9. Ennek megfelelően 1410–20 között további 258–300 (279) magyar diákot feltételezhetünk Prágában. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy ebben olyan diákok is szerepelnek, akik tanulmányainak kezdő éve ez előttre esik, s egy 1409 előtti rövid fellendülési időszakot reprezentálnak számunkra 1410–1411-re datálható vizsgáikban.

Ha tehát az 1385–1408 között Bécsben promoveáltak arányát, 12%-ot vesszük alapul erre az időszakra Prágára vonatkozóan, akkor ezekben az években 366–507 magyar diák tanult a cseh fővárosban szabad művészeteket. Mivel az ezt megelőző időszakra mindkét oldalon hiányosak az adataink, ezért, noha minden bizonnyal Prágában ekkor több magyar tanult, mint Bécsben, ezzel a 12%-os aránnyal vagyunk kénytelenek számolni, mely szerint ekkor 425–591 magyar tanulhatott a császárvárosban.

1409 után az arányok teljesen megváltoztak, Bécs vette át a vezető szerepet a régióban, az eretnokség által sújtott Prágában mindössze 258–300 magyarországi diák tanulhatott (s ebben is még benne vannak azok a diákok, akik az utolsó „kegyelmi” években iratkoztak be). Összességében tehát elmondható, hogy 1049–1398 fő között mozoghatott a magyar diákok feltehető összlétszáma a prágai egyetemen a kezdetektől 1420-ig, középértékkel számolva ez a szám 1223-ra tehető.

Šmahel a legoptimistább számítások szerint 18 000 diákkal számol az *artes* fakultáson 1367–1409 között,²⁰ az általunk becsült magyar összlétszám ennek

---

²⁰ František Šmahel: The Faculty of Liberal Arts. In.: Die Prager Universität im Mittelalter Gesammelte Aufsätze/The Charles University in the Middle Ages Selected studies. Ed. František Šmahel. Leiden–Boston 2007. 111.

a 6–7%-a. Ellenben ez azt is jelenti, hogy Prágában 1409-ig jelentősen több magyar tanult, mint Bécsben (Prágában több mint 900 fővel, míg Bécsben csak mintegy 700 tanulóval számolhatunk),²¹ ahogy az is jól látszik, hogy 1420-ig összességében is közel ugyanannyi magyarországi tanulóat képeztek a cseh fővárosban, mint Bécsben. A mérleg serpenyőjét minden bizonnyal Prága hanyatlása billentette Bécs felé ilyen mértékben, hiszen az 1400-as években Bécs még éppen csak, hogy megelőzte Prágát a magyar diáklétszám szempontjából.

Eddig csupán a szabad művészeti tanulmányokat folytató diákokról esett szó, de érdemes a jogi oktatásra is vetni egy pillantást, még akkor is, hogyha ez arányaiban nem fogja növelni az összlétszámot, hiszen ahhoz, hogy valaki egy magasabb fakultáson folytathassa tanulmányait, előbb be kellett iratkoznia és minimum a legelső grádust meg kellett szereznie a *septem artes liberales*ből.²²

Jogi tanulmányok Kelet-Közép-Európában

Sajnos ebben a kérdésben még megbecsülni is nehéz az összlétszámot. A jogi stúdiók terén Prága elsősége feltételezhető a 14. században. A számokat tekintve Prága minden itáliai egyetemet megelőzött a 14. században, noha összességében Itália, mint régió intézményei természetesen nagyobb magyarországi diákcsoporthoz fogadtak ebben az időben.²³ Mindennek ellenére az iménti megállapítás most is helytálló. Még akkor is, ha fentebb a forrásadottságoknál kitűnt, hogy Bécsből csupán 1402-től maradtak fent a jogászok matrikulái, Krakkóból pedig éppenséggel semmi.

²¹ *Tüskés A.*: Magyarországi i. m. 45–107. Noha Tüskés összesen 824 diákot gyűjtött össze az 1409. évvel bezárólag, ez a szám feltehetően nagyobb a valóságosnál. Az egyetemtörténeti kutatócsoport adatbázisában jelenleg ugyanis 723 bécsi diák szerepel ugyanaddig.

²² *Tonk S.*: Erdélyiek i. m. 99. Noha Tonk itt a *magisterium* elnyerését tekinti alapvetőnek ahhoz, hogy egy diák magasabb fakultásra léphessen, nem egy esetben, pl. Prágában is már a BA megszerzése után ismerünk joghallgatókat. Pl. Nicolaus Feystrip de Czyp *baccalaureus artium* 1393-ban, míg 1392-ben már a jogi egyetemen tanul. *Liber Decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. I–II.* Ed. Joannes Nepomuk Gerzabek. Pragae 1830–1832. I. 288.; *Album seu matricula facultatis iuridicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1372 usque ad annum 1418.* Ed. Ioannes Spurny. Pragae 1834. (a továbbiakban: AJP) 44.

²³ Az MTA-ELTE Egyetemtörténeti kutatócsoport által gyűjtött, Itáliára vonatkozó adatok szerint 1348-tól kezdve 1401-ig 68 magyarországi diák tanult az Appennin-félsziget intézményeiben, 1420-ig ez a szám 88-ra emelkedett. Összességében tehát Itáliában több magyar tanult jogot, mint Prágában, de egyetemekre lebontva már a cseh főváros egyeteme áll az első helyen. A Nyugat-Európába (benne az Itáliába) irányuló magyarországi egyetemjárás adattárának publikálása folyamatban van.

Hasonlóan a prágai szabad művészeti karhoz, a jogi egyetem létszámáról is vannak becslések. Jiří Kejř adatai alapján a prágai jogi egyetemre mintegy 4000 beiratkozással számolhatunk 1372-től, s nagyjából 7%-ban állapította meg a graduáltak arányát.²⁴ Ha ezzel az aránnyal számolunk, akkor a működése idején mintegy 280 magyar diáknak kellett jogot tanulnia Prágában. A magyar diákokra már csak azért sem alkalmazhatjuk ezt az arányt, mert Kejř számadatait elsősorban a szász és a bajor, kisebb részben pedig a lengyel nemzet növelte meg, ezek voltak ugyanis a legnagyobb akadémiai nemzetek, míg a magyar diákokat is tömörítő cseh náció volt a legkisebb.²⁵ Ráadásul az egyetem legkisebb nációjához tartozó immatrikuláltaknak (ez a jogászoknál mintegy 19%)²⁶ is csupán az 1/3 volt magyar. A Kejř által közölt adatokból tehát feltételezhetjük, hogy a 4000 fő 19%-nak, vagyis mintegy 760 főnek az 1/3-a, tehát nagyjából 253 diák lehetett magyar. Ez egyébként, azt is jelenti, hogy az ismert promóciók száma (43) alapján a magyar diákok nagyjából 17%-a jutott el a vizsgáig, ami túl nagy aránynak tűnik, így a bécsi arányokkal történő összehasonlítás talán hozhat új eredményt.

A bécsi egyetem jogi karára összesen 43 magyar hallgató iratkozott be 1402–1420 között, míg a prágai jogi egyetemen 43 bizonyosan magyar és 18 kétséges származású diák promóciójáról tudunk 1372-től 1418-ig, amikor a háromfakultásos egyetem belső feszültségei miatt a jogi egyetem működése jórészt szintén leállt.²⁷ Noha a szabad művészeti hallgatókkal ellentétben csak egy jelentősen rövidebb periódusból ismerjük a bécsi magyar joghallgatókat, az felvethető, hogy Prága megelőzhetette Bécset a jogászképzés terén. 1402–1420 között Bécsben a 43 immatrikuláltra 5 promóció és graduálás jutott (négy kánonjogi borostyánkoszorús és egy *licentiatus in decretis*), így az arányuk elérte az összlétszám csaknem 12%-át. Prágában ugyanebben az időben nyolc magyar és további három talán magyarországi diákot találtak alkalmasnak a vizsgákra. Ha tehát az említett arányt vesszük alapul, akkor a 15. század első két évtizedében mintegy 66–91 magyar diákot képeztek a prágai jogi egyetemen, ami átlagot számolva 78/79 diákot jelent. Nem lehetetlen, hogy ez a szám megfelelhessen a valóságnak, még akkor is, ha ilyen nagy létszámról van szó. Ugyanis az *artes* karral ellentétben, különállása miatt a jogi egyetem esetében a belső zavarok kevésbé befolyásolhatták a hallgatók létszámát. A külföldi diákoknak egy jelentős része azonban ebből az intézményből is távozni kényszerült, Kejř szerint főleg azért, mert a jogászok nagy része be volt iratkozva a szabad művészeti karra is, így a kar törvényei rájuk is vonatkoztak.²⁸ Jiří Stočes

²⁴ Jiří Kejř: The Prague Law Faculty and the Law University. In: A History of Charles University. Ed. Ivana Čornejová – Michal Svatoš – Petr Svobodný. Prague 2001. 165.

²⁵ Václav H.: Počet graduovaných i. m. 22. Vö. Svatoš M.: The Faculty of Arts i. m. 74.

²⁶ Kejř J.: The Prague Law Faculty i. m. 166

²⁷ Kejř J.: The Prague Law Faculty i. m. 168.

²⁸ Kejř J.: The Prague Law Faculty i. m. 167.

ehhez a feltehető szolidaritást teszi hozzá, noha ő is feltételezi, hogy a Kutna Hora-i dekrétumoknak viszonylag csekély hatása volt a jogászokra.²⁹

Husz János konstanzi kivégzése után azonban a városban eluralkodott a káosz és a megerősödő radikalizmus ezt az 1372 óta prosperáló intézményt sem kímélte, s az oktatást 1418 után nem sokkal beszüntették.³⁰ Figyelembe kell venni azonban, hogy az *artes* hallgatókhoz hasonlóan a jogi egyetemen szintén 1409 előtt mutatható ki a legtöbb magyar promóció. Az említett 8–11 főből 5–11 esik 1402–1409 közé, s csupán három magyar diák promóciójáról tudunk 1409 után, amiből ráadásul kettő 1410-re esik.

Bécsben ezzel szemben teljesen más a helyzet, ott a promoveálások éppen 1409 után kezdenek növekedni, noha nem olyan látványosan, mint a szabad művészetek hallgatóinál. Ennek az okát a két kar hallgatósága közötti különbségekben kell keresnünk. Míg a szabad művészeti karon a beiratkozási és vizsgadíjak alacsonyabbak voltak, és a prágai egyetem hanyatlása miatt 1409 után tódultak Bécsbe a magyar fiatalok, addig a jogi stúdiumokat kevesebben engedhették meg maguknak, a jogáshallgatók között igen magas volt a *pauperek* száma.³¹ Stočes Prágával kapcsolatban arra mutatott rá, hogy noha a szász akadémiai nemzetbe történő beiratkozások száma csökkent az 1380-as évek után, az ismert hallgatók társadalmi háttere viszont azt igazolja, hogy ez nem járt együtt az alsóbb társadalmi rétegek tömeges beáramlásával, a nemesi származásúak őrizték arányukat, a jogi fakultások pedig exkluzivitásukat.

Ha az 1402 előtti időszakra is rávetítjük a 12%-os arányt, akkor a fennmaradó 33 vitán felül Magyarországon született ismert promoveált hallgató 275 fő összlétszámot jelent. Ez a korábban megállapított 66 diákkal együtt 341 főt jelent. Eszerint a számítás szerint a bizonytalan származásúak összesen 207-en voltak 1372-től.

Korábbi eszme-futtatásunk mindössze a cseh nációt vette figyelembe, noha ismerünk magyar diákokat a többi nemzetből is,³² vagyis a 253-nál valamivel többen lehettek. Mivel azonban semmi biztos fogódzónk nincs, így csak feltételezhetjük, hogy 341–482 fő között mozoghatott a számuk. Ez megfelel annak az aránynak, amelyet fentebb vettünk alapul a cseh náció egyetemi nagyságát és a magyar diákok abban elfoglalt arányát illetően. Ha tehát az

---

²⁹ Jiří Stočes: Die Prager Juristenuniversität nach 1409. Agonie, Auslaufmodell oder die Suche nach einem neuen Anfang? Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 49. (2009) 66–67.

³⁰ A jogi egyetem szász nemzetébe pl. 1417-ben iratkozott be az utolsó hallgató. Jiří Stočes: Kariéry příslušníků saského národa Pražské Právnické Univerzity imatrikulovaných v letech 1386–1417. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 52. (2012) 18.; Stočes J.: Die Prager Juristenuniversität i. m. 69–70.

³¹ Kejr J.: The Prague Law Faculty i. m. 163–165.

³² Bajor nemzet: AJP 61.; Szász nemzet: AJP 119., Lengyel nemzet: AJP 158.

összlétszámot jelen esetben nem is tudjuk pontosan meghatározni, a promóciók és graduálások száma önmagáért beszél: Prága megelőzte Bécsét.

Összegzés

A szakirodalomra valamint az összehasonlító elemzésekre épülő becslésünk végén elmondható, hogy a prágai egyetemen tanulhatott a legnépesebb magyar diákcsoport, legalábbis 1409-ig mindenképpen. 1385-ig, noha Bécsből nem tudtuk mivel összehasonlítani a Prágából ismert arányokat, a promóciók számából adódóan a cseh főváros egyeteme minden bizonnyal meg kellett, hogy előzze a Habsburg egyetemet, hiszen az utóbbiban ismert összlétszámnak (1377-től) a Prágában vizsgára bocsátott diákok csaknem a felét tették ki. A német diákok első kivonulása Prágából 1385 körül, továbbá a bécsi teológiai fakultás megalapítása 1384-ben jelentősen növelte ekkortól Bécs súlyát a régióban, s noha a század végére némiképp már meg is előzte Prágát, a két intézmény még fej-fej mellett haladt egészen 1409-ig. Az ekkori prágai események azonban végleg másodlagos intézménnyé fokozták le a prágai egyetemet, amely a bécsi beiratkozások és promóciók számának óriási növekedéséből is kiolvasható.

František Šmahel és Szögi László nagyjából 1000 magyar diákkal számoltak Prágában, ám jelen vizsgálatok fényében mintegy 1200 főre tehetjük ezt a számot. Šmahel és az ő nyomán Szögi László is elsősorban 1409-ig vizsgálták ugyanis az adatokat, mivel az ez évi megrázkódtatások alaposan felforgatták az egyetemet, természetesnek tűnt tehát ezt a dátumot végpontul kijelölni. Ha a Šmahel által számolt 18000 összbeiratkozottal számolunk, s ennek a cseh nációra eső részét, vagyis a jogászoknál megfigyelt, de az összlétszámra is igaz 19%-ot, s ennek az 1/3 részét vesszük alapul, akkor mintegy 1100 magyar diákot kapunk 1409-ig. Tömegével már nem látogatták Prágát ezt követően a magyarok, de a számításaink alapján további mintegy 100–120 magyar képezhetette még magát 1412–1420 között Csehországban. Vagyis ha Šmahel számadataihoz és a szakirodalom ismereteihez hozzátesszük a magunk számításait, akkor tulajdonképpen ugyanazt kellett volna kapnunk, a különbség csupán abból adódik, hogy a két kutató nem foglalkozott az 1409 utáni időszakkal. A maga feltehető mintegy 1200 magyar hallgatójával (köztük mintegy 300 jogással) a prágai Károly Egyetem lehetett Közép-Európa legnagyobb „magyar” egyeteme a 14–15. század fordulóján.

PRIMUS INTER PARES? THE PLACE OF THE PRAGUE UNIVERSITY IN THE INTRAREGIONAL PEREGRINATION OF HUNGARIAN STUDENTS

The paper is a historical statistical analysis. Comparative studies are the best tool to determine which university, out of the three major Central European ones, was the primary educational institution for students from Hungary until the beginning of the 15th century. Since the total number of students is unknown from Prague, one of the primary tasks is to determine their approximate number. It is mainly Vienna that may serve as an important basis for comparison. As to the total number of students, Prague (about 1,200 persons) and Vienna (about 1,300 persons) had roughly the same indices until 1420. However, before 1409, the University of Charles IV was definitely destination number one for Hungarian students. A mass influx of Hungarians to Vienna started only after the decline of Prague.

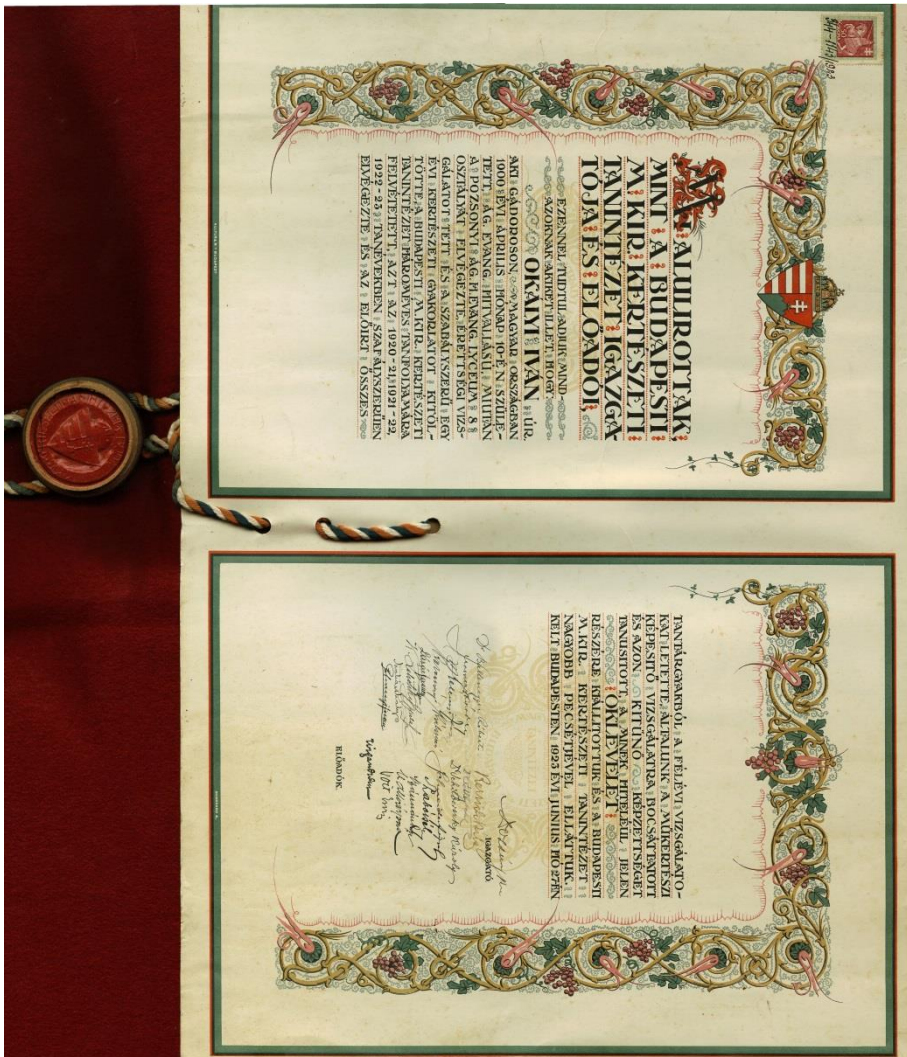
Keywords: medieval peregrination, Prague University, statistics, arts studies, graduation, university ranking

Kulcsszavak: középkori peregrináció, Prágai Egyetem, statisztika, artes tanulmányok, graduálás, egyetemi rangsor

KÉPMELLÉKLET

Osváth Zsolt képe az „...Okleveles Kertésznek elismerjük és valljuk...”
 – Okályi Iván műkertészi képesítő oklevele című tanulmányhoz

Okályi Iván műkertészi képesítő oklevele

Bernád Rita képei „A lovagkirály egyházi pecséteken – Szent László ábrázolása a romániai katolikusplébániák pecsétjein” című tanulmányhoz

5. A verespataki plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1826

6. A verespataki plébánia bélyegzőlenyomata, 1912

9. A mezőbikácsi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1867

8. A mezőbikácsi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1830
Nagyvárad – Újváros

10. A mezőbikácsi plébánia bélyegzőjének lenyomata, 1943

11. A Nagyvárad-újvárosi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1830

12. A Nagyvárad-újvárosi plébánia bélyegzőjének lenyomata, 1858

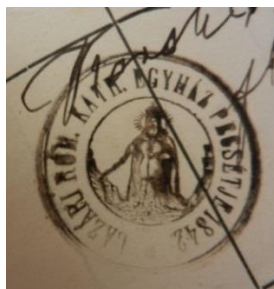
13. A krasznabélteki plébánia pecsét-nyomójának viaszlenyomata, 1831

14. A krasznabélteki plébánia bélyegzőjének lenyomata, 1862

15. A lázári plébánia pecsétnyomójának viaszlenyomata, 1842

16. A lázári plébánia gumibélyegzőjének lenyomata, 1940

17. A gátaljai plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1910

18. A gátaljai plébánia bélyegzőjének tuslenyomata, 1910

19. A varjasi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1848

20. A varjasi plébánia bélyegzőjének tuslenyomata, 1910

Bertényi Iván képei „Az Egyetemi Könyvtár Dante-kódexének heraldikai problémái” című tanulmányhoz

A Dante-kódex fol.1r lapalji címere
(*Egyetemi Könyvtár*)

A fol. 15v felső részének ábrája

A fol. 15v lap alsó miniatúrája

che no senbiana imagine che tace,
 curato si fana che di cese aue,
 pechi uera imaginata quella.
 cadapir lato amo uolse lechiana.

L'uei nato ipicta sta fine lla.
 ecc analla dei propria mente
 cuome figuri in ceta si figella
 Non tener pur ad u' lao lamete
 di quella parte o del aior ala cete.
 Per cheo mi mo coluiso i ueret.
 dicte da mana da q'la costa.
 onca mi era collu eb m mouca.
 Vnala istoria nelatoga iposta.
 pechio uargai u'epilio ehm p'io
 iaco che fole aochi miei disposta.
 I eta intalato li nel marmor istela.
 lo chato i l'uo traeto l'archa l'apa
 peche h'eme ch'as no comesso.
 D'una para uita gnanta.
 parata i l'ere con adue mie sensi.
 Saer di l'uno l'altro h' ch'anti.
 ch'enei imaginato li ochi et n'aso.
 calli calno discordi sensi.
 I'p'ecceua illene de ro uaso
 tie scanto al cap' humile sal mista.
 equi a me ch'ate iera i quel caso.
 D'oc'ra ca'gnanta una lista.
 ou'era palato mi cte lamirua.
 sicome uera r'isieto la i'ra sta.
 I' o mo' upie do'mato ouo st'na.
 p'auar' d'aplo un'altro st'na.
 che diere amiche i m'bra che g'ana.

Quueta istonati lalta gloria.
 delioma p'icapato el au ualote
 mose gregouo ala lo gran in toza.
 I' o dico di troian imperatore.
 che una uetouella li icat'freno.
 di lagime arecata di tolose.
 I' n'ono lui para chalcato ep'eno.
 te ch'ualeri el ague neloro.
 tute quate alueto simoueno.

I amiseria ma tuti costoro.
 para dir signor fami uendeta.
 temo filuel che morto ondio ma'oro.
 Et ell' alie resp'or ora al'eta.
 tanto ch'no tomi equella signor mo
 ch'ome p'sona i ch'no tolor la freta.
 Seta no torni ecc'et'ia tomo.
 al'ra fara ec'ella l'al'ra lene.
 are chehe fetu' men in oblio
 Onelli citi o'forta che ouene.
 ch'io solua ilmo touer a' ch'no moua.
 casta cia u'iol i'p'eta m'it'ena.
 Collu che mai no u'ite cosa moua.
 p'p'ose esto in silibe parlare.
 no uero anoi par che qui no si troua.
 No uno po' l'era ch'eti t'almagi.
 di buon p'p'om'eto p' u'ore.
 como dio u'iol ch'el debito sp'agi.
 Non at'et'et' la forma del martir.
 p'nta la success'ion p'isa ch'ap'p'o.
 o'ltra la gran senten'ca no puo ire.
 o' a' guar' d'la f'isola e'ou'ia' t'eb'ia.
 col'uiso quell' ch'amen fote que' si li
 ch'iscor' p'uo cuome cia'ca' si p'cha.
 O'lophi ch'ist'na m' sen' l'ali.

A fol. 35v columna miniatúrāja

KÉPEK SZÖGI LÁSZLÓRÓL

A BME fiatal levéltárosa (az 1970-es évek közepe)
*(Héberger Károly, a BME Központi Könyvtár igazgatója és
Végh Ferenc, a könyvtár tudományos munkatársa)*

Előadás Miskolcon (1985)

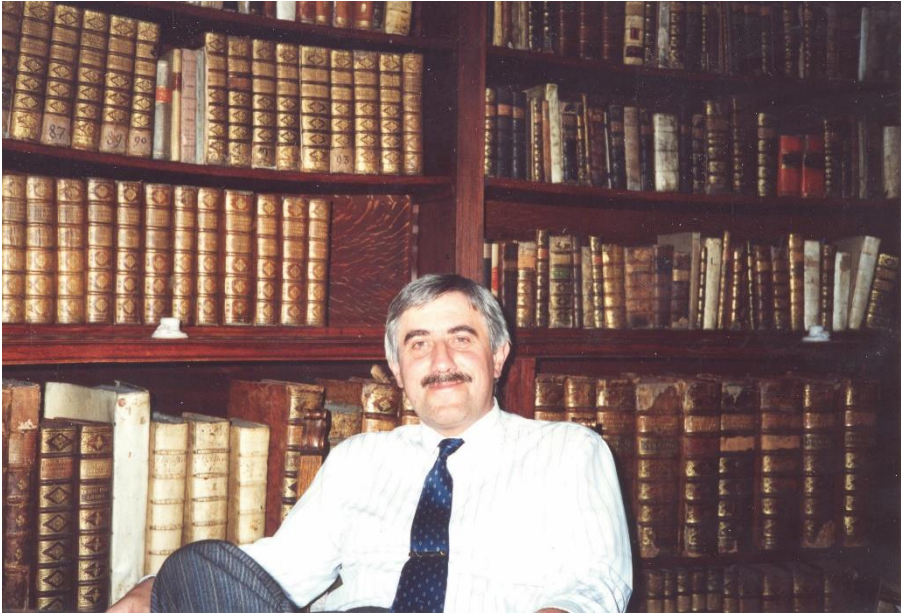

Egyháztörténeti konferencia az ELTE BTK-n (1988)
*(Kállay István tszrv. egy. tanár, Dankó László kalocsai érsek,
Fábián János, a Mátvás templom plébánosa)*

Focimeccs a „jövő levéltáros reménységeivel” (1992)
*(Irányi László, Csikány Tamás, Kertész Botond, Németh István, Rádi Péter, Reisz T.
Csaba, Kenyeres István, Wekler Árpád, Szűgi László, Rácz Attila, Sarusi-Kiss Béla,
Pálffy Géza)*

Az új főigazgató az ELTE Egyetemi Könyvtárban (1995)

Karácsony az ELTE Levéltárban a Ludovika épületében (1998)

*(Osváth Zsolt, Molnár László, Horváth Ákos, Ignác Mária,
Rutkai Eva, Kiss József Mihály, Drobinoba Angéla, Varga Júlia, Szőgi László,
Blaskóné Majkó Katalin, Kiss Márton)*

MLE Vándorgyűlés Gyulán 2000-ben
(Földváriné Kocsis Luca, Küsmödi Attila, Ignác Mária, ismeretlen személy)

Nemzetközi kapcsolatok építése MLE elnökként 2004-ben Újvidéken
(Erdész Ádám, Sölch Miklós, Apró Erzsébet, Szőgi László és Ignác Mária)

Erdélyi kirándulás – a kisdisznódi várban

MFLSZ tisztújítás. Az új elnökség. (2005)
(Szőgi László, Pőr Csilla, Zsidi Vilmos, Lajkó Agnes, Osváth Zsolt)

Levéltári kutatás Kijevben (2005)

Előadás a jezsuita Párbeszéd Házában (2011)

Az ELTE Levéltára felújított épületének avatásán a kollégákkal (2011)
(Szűgi László, Kassa Melinda, Kiss Beáta, Székely Humor és Varga Júlia)

Kurt Mühlbergerrel, a Bécsi Egyetemi Levéltár volt igazgatójával (2015)

Díszdoktorrá avatás a Marosvásárhelyi Egyetemen (2016)
(Cornel Sigmireannal, a Petru Maior Egyetem kancellárjával)

Az MTA-ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport tagjai munka közben a zágrábi levéltárban (2017) *(Kmety Adriennel és Juhász Rékával)*

... és Túrócszentmártonban a Matica Slovenská könyvtárában (2018) *(Kelényi Borbálával)*

